

«Ευτυχισμένοι όσοι από την ιστορία τους έχουν μάθει»

Ευριπίδης

«Φως της αλήθειας, μάρτυρας των καιρών, δάσκαλος της ζωής
είναι η ιστορία»

Κικέρωνας

«Όποιος την ιστορία του την ίδια δεν ξέρει, το πως και το γιατί
εδώ και τρεις χιλιάδες χρόνια, στις αμάθειας το σκοτάδι μένει
και ζει μονάχα από την μια μέρα στην άλλη»

Γκαίτε

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	2
Πρόλογος.....	3
Ο τόπος μας στα βυζαντινά χρόνια.....	4
Τα βυζαντινά μνημεία του βόρειου Έβρου.....	7
Το Κάστρο του Καλέ.....	7
Βυζαντινό Ναύδριο Αγίας Αικατερίνης.....	11
Κάστρο Πυθίου.....	14
Τα βυζαντινά μνημεία του νότιου Έβρου.....	17
Θεοτόκος η Κοσμοσώτρηρα.....	17
Βυζαντινό υδραγωγείο.....	19
Κάστρο Άβαντα.....	21
Κάστρο Ποτάμου.....	24
Οι μεταβυζαντινές εκκλησίες της περιοχής μας.....	25
Ο ναός του Αγίου Αθανασίου στους Μεταξάδες.....	25
Ο ναός του Αγίου Αθανασίου στο Αλεποχώρι.....	28
Ο ναός του Αγίου Παντελεήμονα στο Παλιούρι.....	30
Φωτογραφίες από τις επισκέψεις μας.....	34
Παράρτημα.....	36
Οι ομάδες του Project.....	36
Το δίκτυο του Project.....	37
Βιβλιογραφία.....	38

Ευχαριστίες

Το παρόν σχέδιο εργασίας εκπονήθηκε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και προσπάθεια από τις μαθήτριες και τους μαθητές της Ε΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου Μεταξάδων κατά το σχολικό έτος 2018-2019.

Για την ολοκλήρωση της εργασίας, συνέβαλλαν και άνθρωποι εκτός σχολικού περιβάλλοντος στους οποίους και θα θέλαμε να απευθύνουμε τις ευχαριστίες μας.

Ευχαριστούμε, ιδιαιτέρως, την κυρία Χριστίνα Τερζόγλου, νηπιαγωγό-ιστορικό, για τις πολύτιμες πληροφορίες που μας προσέφερε σχετικά με τους μεταβυζαντινούς ναούς του τόπου μας, η μελέτη των οποίων αποτέλεσε τμήμα της μεταπτυχιακής της διατριβής.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες εκφράζουμε στον Αρχιμανδρίτη π. Ιάκωβο Αρναουτίδη για την ξενάγηση στους χώρους των μεταβυζαντινών ναών της περιοχής μας και τις πολύτιμες πληροφορίες που μας μετέδωσε.

Πρόλογος....

Οι σύγχρονες εκπαιδευτικές μέθοδοι απαιτούν τον απεγκλωβισμό της μαθησιακής διαδικασίας από τα στενά όρια της τυπικής διδασκαλίας και τον εμπλουτισμό της με νέες βιωματικές διαδικασίες, προσεγγίζοντας ολιστικά ένα θέμα. Έτσι δίνουμε την ευκαιρία στους μαθητές μας να γνωριστούν μεταξύ τους, να αισθάνονται άνετα, να αναπτύξουν αυτονομία και αυτενέργεια, να συνεργαστούν, να επεξεργαστούν πληροφορίες και να εφαρμόσουν έναν διαφορετικό τρόπο μάθησης, ώστε η γνώση να είναι δική τους κατάκτηση, και όχι έτοιμη τροφή. Οι μαθητές ανακαλούν προϋπάρχουσες γνώσεις, συγκρίνουν, αναζητούν πληροφορίες, ανασυνθέτουν τα δεδομένα, συνεργάζονται με εξωσχολικούς φορείς. Μαθαίνουν να ερευνούν σε βάθος, να εμπεδώνουν πληροφορίες και να αναπτύσσουν κριτική σκέψη. Έτσι, λοιπόν, αποφασίσαμε μαζί με τα παιδιά να βρούμε ένα θέμα πάνω στο οποίο θα δουλεύαμε όλοι μαζί, βγαίνοντας από την καθημερινότητα του σχολείου. Η ενασχόληση μας φέτος με τη βυζαντινή ιστορία αποτέλεσε την αφορμή.

Κατά τους βυζαντινούς χρόνους η περιοχή μας διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο, μιας και γειτονεύει με την πρωτεύουσα της βυζαντινής αυτοκρατορίας, την Κωνσταντινούπολη. Πλήθος βυζαντινών μνημείων δηλώνουν την ακμή του Έβρου αυτή την εποχή: το Διδυμότειχο με το κάστρο του, το Πύθιο με το φρούριο του Ιωάννη Κατακουζηνού, ο ναός της Κοσμοσώτειρας στις Φέρες, που έκτισε ο σεβαστοκράτορας Ισαάκιος Κομνηνός και άλλα μνημεία που θα σας παρουσιάσουμε μαρτυρούν την σπουδαιότητα και τη μεγαλοπρέπεια που είχαν κατά την ακμή τους, αποπνέοντας ακόμη και σήμερα την αίγλη του παρελθόντος.

Αξίζει να σημειωθεί πως τα βυζαντινά μνημεία του Έβρου αποτελούν πολύτιμη πηγή γνωριμίας με την τέχνη της Κωνσταντινούπολης, καθώς είναι μοναδικές μαρτυρίες μιας σπουδαιάς καλλιτεχνικής δραστηριότητας που λόγω μεταγενέστερων καταστροφών άφησε λίγα ίχνη στο χώρο γέννησής της, την Πόλη.

Η εκπαιδευτικός της τάξης

Χοτίδου Αθανασία

Ο τόπος μας στα βυζαντινά χρόνια

Το 330 μ.Χ. αποτελεί την έναρξη της λεγόμενης βυζαντινής περιόδου, κατά την οποία το ρωμαϊκό κράτος θα συνεχίσει τη μακρά πορεία του, έχοντας πλέον ως βασικές του κινητήριες δυνάμεις τον Ελληνισμό και τον Χριστιανισμό. Το έτος αυτό ιδρύεται η Κωνσταντινούπολη και παίρνει τη θέση της Ρώμης ως η νέα πρωτεύουσα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, γεγονός που αναβαθμίζει αυτόματα, όπως είναι ευνόητο, και τη σημασία της Θράκης. Από τότε και για δέκα περίπου αιώνες, η Θράκη θα αποτελεί την καρδιά του κράτους και θα βρίσκεται ταυτόχρονα υπό την άμεση ακτινοβολία της λαμπρής του πρωτεύουσας, πράγμα που ασφαλώς θα την ωφελήσει από κάθε άποψη. Η θέση της όμως ως αμυντικής ασπίδας της Κωνσταντινούπολης είναι αλήθεια πως θα της προκαλέσει από την άλλη και αρκετά προβλήματα, αφού θα γνωρίσει στο πέρασμα των αιώνων και πολλές καταστροφές από τις επιδρομές των Ούννων, των Γότθων, των Αβάρων, των Βουλγάρων και άλλων βαρβαρικών λαών.

Το Βυζάντιο το 1355 μ.Χ.

Ολόκληρη η περιοχή του Έβρου είχε το προνόμιο κατά την βυζαντινή εποχή να είναι μια από τις κοντινότερες επαρχίες στην πρωτεύουσα Κωνσταντινούπολη. Οι σπουδαιές πόλεις της εποχής, το Διδυμότειχο και το Πύθιο ήταν στρατηγικά τοποθετημένες στα περάσματα που οδηγούσαν από τα Βαλκάνια στη Βασιλεύουσα. Έτσι, οι αυτοκράτορες του Βυζαντίου φρόντισαν να τις οχυρώσουν κατά τον καλύτερο τρόπο, χτίζοντας απόρθητα κάστρα που στέκουν ακλόνητα εκατοντάδες χρόνια αργότερα. Ενδεικτική είναι η περίπτωση του Ιουστινιανού, ο οποίος τον 6ο αι. έχτισε αρκετά καινούργια κάστρα σε καθοριστικά σημεία, αλλά οχύρωσε και πολλές από τις παλαιότερες πόλεις, όπως για παράδειγμα την Τραϊανούπολη, κοντά στις σημερινές Φέρες.

49 πόλεις και 199 φρούρια αναφέρονται στην περιοχή της ευρύτερης περιοχής της Θράκης για την περίοδο από τον 4ο ως τον 6ο αι. μ.Χ. Η «Διοίκηση Θράκης» ανήκε σε μια πολύ μεγαλύτερη διοικητική περιφέρεια, την «Επαρχότητα της Ανατολής», που περιελάμβανε ακόμη όλες τις ασιατικές κτήσεις της Αυτοκρατορίας ως την Αίγυπτο. Αλλά και η «Διοίκηση Θράκης» είχε τις υποδιαιρέσεις της, όπως π.χ. την επαρχία Ροδόπης που περιλάμβανε τη σημερινή ελληνική Θράκη.

Το δυσκίνητο αυτό διοικητικό σύστημα καταργείται μετά τον 6ο αι. με τη σταδιακή εμφάνιση του θεσμού των θεμάτων, οι διοικητές των οποίων μάλιστα είχαν στα χέρια τους τόσο την πολιτική, όσο και τη στρατιωτική εξουσία.

Το θέμα Θράκης ιδρύεται περίπου το 680 και περιορίζεται στις βορειοανατολικά του Έβρου περιοχές, ενώ όλη η σημερινή Δυτική Θράκη αλλά και μεγάλο τμήμα της Ανατολικής υπάγονται πλέον στο θέμα Μακεδονίας, που έχει ως πρωτεύουσά του την Αδριανούπολη.

Τον 13ο αι. μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους και την καταστροφή των Θρακικών βυζαντινών πόλεων από τις επιδρομές του Βούλγαρου ηγεμόνα Ιωαννίτη αναπτύσσονται μικρότερα κέντρα σε επίκαιρες θέσεις. Το Διδυμότειχο, μια από τις πόλεις που επανίδρυσε στα 751 στις ακτές της Μαύρης Θάλασσας και στην Θράκη ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Ε' (741 - 775), εξελίχθηκε σε σημαντικό

οχυρό κέντρο της βυζαντινής αυτοκρατορίας κατά τους τελευταίους αιώνες της ζωής του.

Οι δυναστικές έριδες του 14ου αι. που συγκλόνισαν το Βυζάντιο και υπέσκαψαν το κύρος του είχαν άμεσο αντίκτυπο και στην Θράκη, πεδίο μαχών των αντιμαχόμενων δυνάμεων, προετοιμάζοντας το έδαφος για την κατάκτησή της από τους Οθωμανούς. Η κατάκτηση της Τζύμης το 1352 και της Καλλίπολης το 1354 εδραίωσε την παρουσία του νέου κατακτητή στην περιοχή της Θράκης και έκανε τον κίνδυνο της τουρκικής κατάκτησης πιο απειλητικό. Με την μάχη του Έβρου (Μαρίτσας) το 1371 στην οποία νικήθηκαν οι Χριστιανοί ηγέτες των Βαλκανίων σφραγίστηκε η κατάκτηση της Θράκης η οποία ολοκληρώθηκε το 1375 ανοίγοντας έτσι νέα σελίδα στην ιστορία της. Έτσι ξεκίνησε η περίοδος της Τουρκοκρατίας, που ήταν για τη Θράκη πολύ πιο οδυνηρή και δυσβάστακτη, παρά για οποιαδήποτε άλλη ελληνική περιοχή. Αυτή τη φορά η κοντινή της απόσταση από την Κωνσταντινούπολη δεν αποτελούσε ευτύχημα, αλλά δυστύχημα, το οποίο η Θράκη πλήρωσε με βαρύ φόρο αίματος.

Τα βυζαντινά μνημεία του βόρειου Έβρου

Το Κάστρο του Καλέ

Το Κάστρο του Διδυμοτείχου είναι το πιο σημαντικό στην Ελληνική Θράκη. Βρίσκεται στην κορυφή του λόφου Καλέ που δεσπόζει στην πόλη του Διδυμοτείχου. Τα δείγματα της οικοδόμησης των τειχών, μαρτυρούν ύπαρξη κάστρου πολύ πριν από τους Βυζαντινούς χρόνους. Τα τείχη του Διδυμοτείχου ανακατασκευάστηκαν και ενισχύθηκαν επί Ιουστινιανού. Για το λόγο αυτό θεωρούμε ότι η ύπαρξη του Κάστρου, με τη σημερινή του μορφή, χρονολογείται από τον 6ο αιώνα.

Κατά τη Βυζαντινή περίοδο το Διδυμότειχο και το Κάστρο είχε σημαντική γεωστρατηγική θέση και μετά το 1261 γίνεται από τις σημαντικότερες πόλεις της Θράκης. Εδώ γεννήθηκε το 1193 ένας από τους καλύτερους και σχετικά άγνωστους αυτοκράτορες του Βυζαντίου, ο Ιωάννης ο Γ' Δούκας Βατάτζης. Το Διδυμότειχο υπήρξε ακόμη, έδρα των αυτοκρατόρων Ιωάννη του Γ' Παλαιολόγου και του Ιωάννη του Στ' Καντακουζηνού στους εμφύλιους πολέμους το πρώτο μισό του 14ου αιώνα.

Στο Κάστρο διατηρούνται σήμερα 24 πύργοι και μεταβυζαντινοί ναοί. Σε κάποιους πύργους υπάρχουν μονογράμματα βυζαντινών αυτοκρατόρων και διακοσμητικά μοτίβα. Μέσα στο κάστρο υπάρχουν διασκορπισμένες λαξευμένες σπηλιές οι οποίες χρησιμοποιούνταν ως τμήματα κατοικιών.

Η σημερινή Αρμένικη εκκλησία, γνωστή ως η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου είναι κτισμένη πάνω στο Βυζαντινό ναό του Αγίου Γεωργίου του Παλαιοκαστρίτη, όπου το 1341 στέφθηκε αυτοκράτορας ο Ιωάννης ΣΤ' Καντακουζηνός.

Κατά την Οθωμανική αυτοκρατορία μέσα στο κάστρο διέμενε η χριστιανική κοινότητα (Έλληνες στην πλειοψηφία, Βούλγαροι και

Αρμένιοι) ενώ η μουσουλμανική κοινότητα κατοικούσε στην "κάτω πόλη", έξω από το κάστρο.

Ο πιο γνωστός θρύλος που είναι συνδεδεμένος με το κάστρο του Καλέ αυτούς είναι αυτός που συνδέεται με τον πύργο της βασιλοπούλας.

Σύμφωνα με τον θρύλο, λοιπόν, κατά την πολιορκία του Διδυμοτείχου από τους Τούρκους, ο βασιλιάς βγήκε από την πόλη για κυνήγι. Οι Τούρκοι το έμαθαν και το εκμεταλλεύτηκαν για να καταλάβουν το απόρθητο κάστρο. Έντυσαν έναν ελληνομαθή νεαρό Τούρκο ως μοναχό, ο οποίος στάθηκε μπροστά στην δυτική πύλη και ζήτησε από τη βασιλοπούλα να του ανοίξει τις πύλες για να προσευχηθεί μέσα στο κάστρο. Οι Τούρκοι, κρυμμένοι όπως ήταν στο δάσος, εκμεταλλεύτηκαν την ανταπόκριση της βασιλοπούλας και όρμησαν στις ανοιχτές θύρες. Η βασιλοπούλα αντιλαμβάνοντας το μεγάλο της λάθος, ανέβηκε στον ψηλότερο πύργο του κάστρου και αυτοκτόνησε, πηδώντας από εκεί. Κάποιοι ευγενείς που σώθηκαν από την σφαγή έσπευσαν στο κατάλυμα του αυτοκράτορα για να του αναγγείλουν την άλωση. Τον βρήκαν κατά την προετοιμασία του γεύματος και καθώς εκείνος δεν ήταν δυνατόν να δεχθεί τέτοιο νέο είπε: "Εάν σηκωθεί από την χήτρα αυτός ο πετεινός και λαλήσει,

τότε θα πιστέψω ότι η πόλη κυριεύτηκε". Έτσι κι έγινε. Ο πετεινός σηκώθηκε, λάλησε και ο βασιλιάς πείστηκε.

Σύμφωνα με το μύθο λέγεται ότι κάτω από τον στρογγυλό πύργο της νοτιοανατολικής γωνίας του κάστρου υπάρχει ο τάφος της άτυχης κόρης, ενώ επάνω στο βράχο ή στο μαρμάρινο δάπεδο του προσκυνήματος διακρίνονταν τα αποτυπώματα των χεριών της.

Βυζαντινό Ναύδριο Αγίας Αικατερίνης

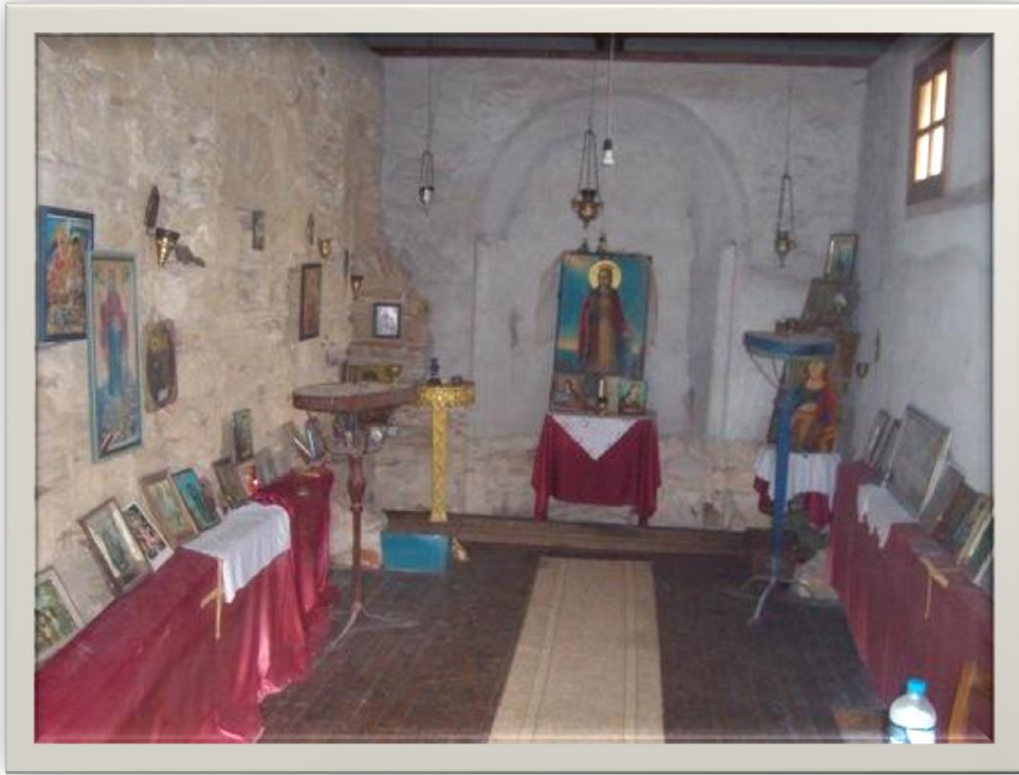

Το βυζαντινό αυτό παρεκκλήσι βρίσκεται μέσα στο Κάστρο του Διδυμοτείχου και θεωρείται ένα από τα αρχαιότερα κτίσματα που σώζονται στη Βυζαντινή Καστροπολιτεία. Η Αγία Αικατερίνη κατασκευάστηκε στις αρχές του 14ου αιώνα (1300-1350), ενώ σε ανασκαφές που έγιναν στον προαύλιο χώρο, βρέθηκαν τάφοι και μία επιγραφή με χρονολογία 1173. Πρόκειται για ένα μικρό παρεκκλήσι που είναι κτισμένο στο ανατολικό τμήμα του Κάστρου, κοντά στο χώρο των άλλοτε ανακτόρων του

Διδυμοτείχου, μερικά μέτρα από την «Πύλη των Ανακτόρων», γνωστή και ως «Σαραϊόπορτες».

Σύμφωνα με κάποιους μελετητές, ο ναός λειτουργούσε μόνο για τις γυναίκες και τις κόρες των αρχόντων του Κάστρου. Έτσι και στα χρόνια η Αγία Αικατερίνη θεωρούνταν προστάτιδα των κοριτσιών. Το κτίριο στην παρόδο του χρόνου έπαθε σημαντικές ζημιές. Έτσι το 1910 με έξοδα των κατοίκων, ξανακτίστηκαν τμήματα του Ανατολικού και του Νότιου τοίχου, ενώ το 1990 έγινε η τελική αποκατάσταση του. Το παρεκκλήσι γιορτάζει κάθε χρόνο στη γιορτή της Αγίας Αικατερίνης στις 25 Νοεμβρίου.

Κάστρο Πυθίου

Το Κάστρο του Πυθίου είναι χτισμένο σε χαμηλό γήλοφο στις παρυφές του σύγχρονου οικισμού Πυθίου, 14 χλμ από το Διδυμότειχο. Ιδρύθηκε το πρώτο μισό του 14ου αιώνα, με αφορμή τις εσωτερικές συγκρούσεις για τον βυζαντινό θρόνο: ο Ιωάννης ΣΤ΄ Κατακουζηνός διεκδικούσε την αυτοκρατορία από τον νόμιμο διάδοχο Ιωάννη Γ΄ Παλαιολόγο και προχώρησε στην κατασκευή του φρουρίου στο σημείο αυτό για να ελέγχει την κοιλάδα του Έβρου.

Το κάστρο του Πυθίου, το οποίο υπήρξε ένα από τα πρώτα που έπεσαν στα χέρια των Οθωμανών Τούρκων, αποτελείται από έναν κεντρικό τριώροφο πύργο με τέσσερις χώρους σε κάθε όροφο, που χρησίμευε ως κατοικία, ένα μικρότερο πύργο με καθαρά αμυντικό χαρακτήρα, το μεταπύργιό τους με την κεντρική πύλη και τον οχυρωματικό περίβολο.

Όταν χτίστηκε το Κάστρο Πυθίου αποτελούταν από δύο περιβόλους, έναν εξωτερικό και έναν εσωτερικό, με πύργους σε κάθε γωνία τους, ενώ στο σημείο που ενώνονταν υπήρχαν οι δύο κεντρικοί πύργοι που σώζονται ως σήμερα. Ο μεγαλύτερος από τους πύργους του Κάστρου του Πυθίου ήταν η κατοικία του επίδοξου αυτοκράτορα και της συνοδείας του και είναι τριώροφος, σχεδόν τετράγωνος, με μήκος πλευράς 15 μέτρα.

Ο δεύτερος, μικρότερος πύργος του Κάστρου του Πυθίου, είναι επίσης σχεδόν τετράγωνος, με μήκος πλευράς περίπου 7,5 μέτρα, ενώ διατηρείται σε ύψος 20 μέτρων. Μια μεγάλη τοξωτή είσοδος παρεμβάλλεται ανάμεσα από τους δύο πύργους και συνδέει τον εσωτερικό με τον εξωτερικό περίβολο.

Τα βυζαντινά μνημεία του νότιου Έβρου

Θεοτόκος η Κοσμοσώτρη

Η Θεοτόκος η Κοσμοσώτρη είναι μοναστήρι που ιδρύθηκε από τον σεβαστοκράτορα Ισαάκιο Κομνηνό στην τοποθεσία Βήρα (πρόκειται για τις σημερινές Φέρες νομού του Έβρου), κοντά στο δέλτα του Έβρου. Ο Ισαάκιος Κομνηνός σε ηλικία 57 ετών, το 1150, προσβλήθηκε από κάποια σοβαρή ασθένεια και τότε αποφάσισε να αποσυρθεί σε ένα δικό του, ιδιωτικό μοναστήρι. Έτσι με την άδεια του αυτοκράτορα και ανιψιού του Μανουήλ Α' Κομνηνού ξεκίνησε την κατασκευή της Κοσμοσώτρησ για την οποία δαπάνησε μεγάλο μέρος της περιουσίας του επιβλέποντας ο ίδιος την κατασκευή της.

Ο βυζαντινός αετός της οικογένειας των Κομνηνών που απεικονίζεται στον Ναό της Παναγίας Κοσμοσώτρησ.

Πιθανότερη ημερομηνία ίδρυσης θεωρείται το 1152. Το μοναστήρι, που θεωρείται ένα από τα καλύτερα δείγματα της κωνσταντινουπολίτικης τέχνης στον ελλαδικό χώρο, λειτούργησε μέχρι τα μέσα του 14ου αιώνα. Γύρω στα 1355 οι χωρικοί που είχαν καταφύγει στον οχυρωμένο του περίβολο εγκαταστάθηκαν μόνιμως, αναγκάζοντας τους μοναχούς να το εγκαταλείψουν. Αργότερα κατελήφθη από τους Οθωμανούς, οι οποίοι μετέβαλαν το καθολικό του σε τζαμί, το οποίο έγινε ο πυρήνας του οικισμού των Φερών. Το 1940 άρχισαν εργασίες συντήρησης και έκτοτε λειτουργεί ως χριστιανικός ναός. Στα τελευταία χρόνια είναι η επίσημη έδρα του Παγκοσμίου Σωματίου Θρακών.

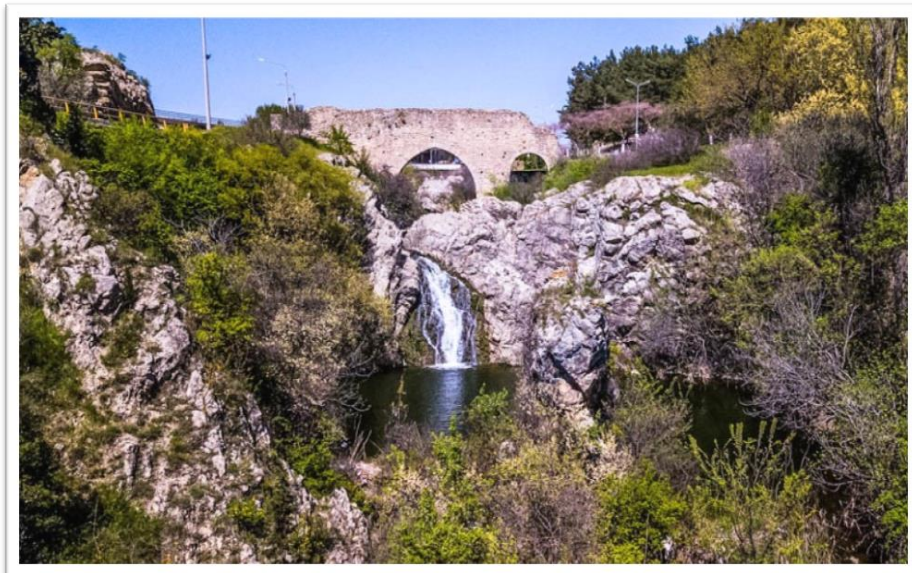
Βυζαντινό υδραγωγείο

Λίγο έξω από τις Φέρες βλέπουμε το βυζαντινό υδραγωγείο. Είναι χτισμένο πάνω στον αρχαίο ποταμό Σαμία και ήταν ένα μεγαλειώδες έργο για την μεταφορά του νερού προς τον οικισμό γύρω από την Μονή της Κοσμοσώτειρας. Το Βυζαντινό Υδραγωγείο Φερών χτίστηκε περίπου το 1.200 από τον Ισαάκιο Κομνηνό, από πυρόλιθο και οι δύο καμάρες του έχουν ύψος πέντε μέτρα, άνοιγμα επτά και πλάτος μεγαλύτερο από ένα μέτρο. Αν περάσετε από το σημείο ενώ έχει νυχτώσει, θα δείτε το Βυζαντινό Υδραγωγείο φωτισμένο και μεγαλοπρεπέστατο.

Στο βάθος της ρεματιάς, πολύ κοντά στο Βυζαντινό Υδραγωγείο Φερών μπορεί ακόμη ο επισκέπτης να δει την περίφημη “Μεγάλη Βρύση” (Κοτζά τσεσμές), από όπου εξακολουθεί να ρέει άφθονο το χωνευτικό νερό της. Είναι ο χείμαρρος της Βρύσης, του Κοτζά όπως λέγεται, που διασχίζει την πόλη και που αφίδωσαν οι Βυζαντινοί, για να κατασκευάσουν τα υδραγωγεία, που έφερναν νερό στον οικισμό.

Κάστρο Άβαντα

Έξω από την Αλεξανδρούπολη κοντά στο χωριό Άβαντα βρίσκονται το μεσαιωνικό κάστρο του Πόταμου και το κάστρο του Άβαντα όπου συνυπάρχουν τείχη Μυκηναϊκής, Κλασικής και Βυζαντινής εποχής . Και τα δυο επιτηρούσαν τον κάμπο και ήλεγχαν τις διόδους προς την πεδιάδα της Κομοτηνής και προς το εσωτερικό του όγκου της Ροδόπης. Το σημείο επίσης είναι πάνω σε μια διέλευση προς την Κωνσταντινούπολη, εναλλακτική της Εγνατίας οδού, που είναι πιο νότια, προς τη θάλασσα. Το πρώτο κάστρο ίσως ήταν συγχρόνως και καταφύγιο ορισμένων γειτονικών αγροτικών πληθυσμών, ενώ το δεύτερο ίσως ήταν συγχρόνως και καταφύγιο κάποιου φεουδάρχη. Και τα δυο έργα χρονολογούνται στο β' μισό του 13ου αιώνα ή στο α' μισό του 14ου και υψώνονται δίπλα σε ρεματιές, πάνω σε λόφους με απότομες πλαγιές που σχεδόν δεν έχουν ανάγκη οχύρωσης.

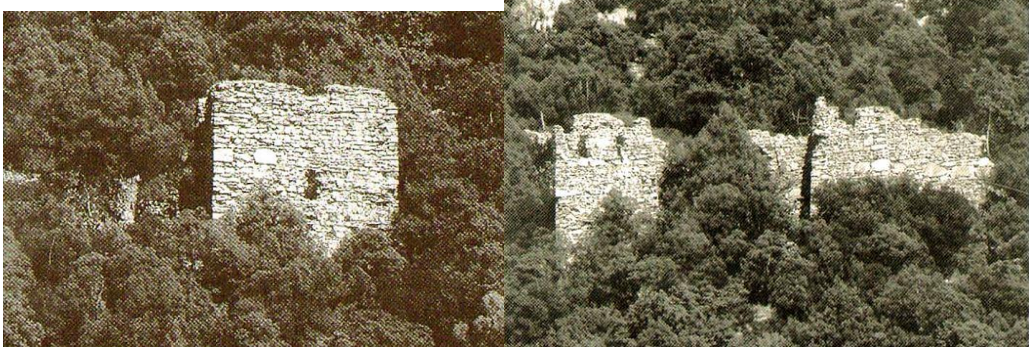
Το κάστρο του Άβαντα βρίσκεται πάνω σε ένα ύψωμα που τα χρόνια της Τουρκοκρατίας λεγόταν Μποζ-Τεπέ (στα τουρκικά σημαίνει μαύρος λόφος). Είναι ενδιαφέρον ότι ενώ ξένοι και Τούρκοι περιηγητές επί Τουρκοκρατίας αναφέρουν το κάστρο του Ποτάμου, δεν κάνουν μνεία για το κάστρο του Μποζ-Τεπέ παρόλο που η οχύρωσή του δεν είναι καθόλου αμελητέα. Ίσως από παλιά να το έκρυβε καλά η πυκνή βλάστηση. Το

κάστρο διαμορφώνεται από ένα απλό εγκάρσιο τείχος που αποκόπει την πρόσβαση στην πλαγιά και στην κορυφή του λόφου. Η κατασκευή ανήκει όλη σε μία εποχή και δεν εμφανίζει χρονολογικές φάσεις. Η τοιχοποιία δεν βοηθάει στη χρονολόγηση. Διάφορα επιφανειακά ευρήματα όμως, όπως όστρακα προέρχονται όλα από τον 14ο αιώνα. Από μακριά, περισσότερο εντυπωσιακός είναι ο απότομος βράχος όπου βρίσκεται το κάστρο παρά το ίδιο το κάστρο που δεν είναι εύκολα ορατό.

Το σχήμα του βράχου, που από μια οπτική γωνία θυμίζει κέρατο, οδηγεί στην υπόθεση ότι ίσως εδώ ήταν η άγνωστη βυζαντινή πόλη Κερεόπυργος. Αν ισχύει ότι το κάστρο αυτό ήταν ο Κερεόπυργος, τότε πρέπει να είναι ανάμεσα στα κάστρα που κτίστηκαν τον 6ο αιώνα επί Ιουστινιανού. Το φρούριο διαμορφώνουν ένα τείχος, μήκους 140 μέτρων περίπου, και ένα δεύτερο, περίπου 40 μέτρα, σχεδόν κάθετο προς το προηγούμενο τείχος. Ο οχυρωμένος χώρος εμφανίζει σε γενικές γραμμές το σχήμα πλάγιου παραλληλόγραμμου και είναι λίγο μικρότερος από 10 στρέμματα.

Η οχύρωση ενισχυόταν από 4 τετράπλευρους πύργους. Είχε δύο πόλες: μία στο άκρο του τείχους προστατευόμενη από ένα πύργο και μία στη μέση του τείχους ανάμεσα σε δύο πύργους.

Κάστρο Ποτάμου

Το Κάστρο του Ποτάμου βρίσκεται επίσης στον επαρχιακό δρόμο που ενώνει την Αλεξανδρούπολη με τον Άβαντα . Από μακριά μπορεί κανείς να δει τους τρεις εντυπωσιακούς μεσαιωνικούς πύργους του Κάστρου του Ποτάμου. Σύμφωνα με την επικρατέστερη άποψη, τα απομεινάρια του κάστρου προέρχονται από οικοδόμημα που έγινε από τους Γατελούζους, τους Γενουάτες κυρίαρχους της περιοχής κατά το 13ο αιώνα, από το οποίο σώζονται τρεις τετράγωνοι πύργοι και, σε ορισμένα σημεία, διπλό τείχος.

Οι μεταβυζαντινές εκκλησίες της περιοχής μας

Κλείνοντας την εργασία μας, επιλέξαμε να σας παρουσιάσουμε τρεις ναούς που αν και ανήκουν στην υστεροβυζαντινή εποχή, έχουν ιδιαίτερη αξία και ιστορική σημασία για τον τόπο μας.

Στην ευρύτερη περιοχή, λοιπόν, των Μεταξάδων υπάρχουν τρεις μεταβυζαντινοί ναοί που έχουν αφήσει το στίγμα τους στο πέρασμα του χρόνου και έχουν να επιδείξουν πληροφορίες για την κατάσταση που επικρατούσε στην περιοχή την περίοδο της Οθωμανοκρατίας. Οι ναοί αυτοί είναι ο Άγιος Αθανάσιος στους Μεταξάδες, ο Άγιος Αθανάσιος στο Αλεποχωρί και ο Άγιος Παντελεήμονας στο Παλιούρι. Οι ναοί έχουν αρκετά κοινά χαρακτηριστικά.

Ο ναός του Αγίου Αθανασίου στους Μεταξάδες

Ο μεταβυζαντινός ναός του Αγίου Αθανασίου ανεγέρθηκε το 17ο αιώνα χωρίς να έχουμε την ακριβή χρονολογία. Πρόκειται για μονόχωρο, χωρίς κίονες, χαμηλό ναό, χτισμένο με ασβεστόλιθο, υλικό που υπήρχε στην περιοχή. Στην τοποθεσία που είναι χτισμένος ο ναός υπάρχουν και τα παλιά κοιμητήρια του χωριού. Το μεγαλύτερο μέρος του ναού είναι χτισμένο μέσα στη γη και το φως εισέρχεται μόνο από φεγγίτες. Το χαμηλό ύψος του ναού πιθανόν να οφείλεται στην ύπαρξη των Οθωμανών στην περιοχή και την μη ύπαρξη προνομίων στους χριστιανούς.

Ο ναός ήταν τοιχογραφημένος στο μεγαλύτερο μέρος του αλλά αβυστώθηκε. Οι πηγές αναφέρουν ότι αυτό συνέβη πριν σαράντα χρόνια περίπου, οπότε δεν οφείλεται σε κάποια επέμβαση κατακτητών. Μέσα στο ναό διακρίνει κανείς τις τοιχογραφίες του Αγίου Αθανασίου και η παράσταση της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Για τη λειτουργία του ναού δεν έχουμε περισσότερες πληροφορίες από γραπτές και προφορικές πηγές. Θεωρείται ότι ο ναός εγκαταλήφθηκε όταν ανεγέρθηκε ο νέος ναός του Προφήτου Ηλία του χωριού, περίπου το 1939.

Ο ναός του Αγίου Αθανασίου στο Αλεποχώρι

Ο ιερός ναός του Αγίου Αθανασίου του Αλεποχωρίου είναι χτισμένος στα μέσα του 18ου αιώνα και συγκεκριμένα το 1728. Είναι κατασκευασμένος από ασβεστόλιθο, είναι μονόχωρος και χωρίς κίονες. Αρκετά χαμηλός και ένα μέρος του μέσα στο έδαφος. Έχει δύο εισόδους: μία στη βόρεια πλευρά, ενώ η κύρια είσοδος είναι από την δυτική πλευρά. Η πόρτα της δυτικής πλευράς ήταν για τις γυναίκες ενώ της βόρειας για τους άντρες.

Κατά μήκος των τοίχων του κύριου μέρους του ναού υπάρχουν παντού τοιχογραφίες που αναπαριστούν αγίους. Όπως ο Άγιος Παντελεήμονας, ο Αρχάγγελος Μιχαήλ, οι Άγιοι Κωνσταντίνος και Ελένη, ο Άγιος Μερκούριος, οι Άγιοι Σέργιος και Βάκχος, ο Άγιος Θεολόγος, ο Άγιος Μηνάς, ο Άγιος Τρίφωνας, ο Άγιος Νέστωρ, ο Άγιος Ιάκωβος.

Η πιο χαρακτηριστική τοιχογραφία που ξεχωρίζει είναι αυτή του Άγιου Χριστόφορου που παρουσιάζεται με ζωόμορφο κεφάλι. Ο Άγιος Χριστόφορος με την τερατώδη αυτή μορφή υπήρχε ήδη πριν την εικονομαχία. Απεικονίζεται με μακρύ και οξύ ρύγχος, μακριά χαιτή στον αυχένα και μικρά αιχμηρά αυτιά. Πάντα σε στάση προφίλ, στο ένα του χέρι κρατά μια ράβδο και στο άλλο το σταυρό του μαρτυρίου.

Ο ναός του Αγίου Παντελεήμονα στο Παλιούρι

Ο μεταβυζαντινός ναός στο χωριό του Παλιουριού αναφέρεται στις μέρες μας ως Άγιος Παντελεήμονας, αρκετές φορές αναφέρεται και με την ονομασία Αγία Παρασκευή. Η ονομασία Αγία Παρασκευή πιθανόν να ήταν η παλαιότερη ονομασία του ναού, αυτό μαρτυρείται από την ύπαρξη της εικόνας της Αγίας Παρασκευής στο τέμπλο. Ο ναός ανεγέρθηκε το 17ο αιώνα. Είναι χαμηλός ναός, μονόχωρος, χωρίς κίονες, χτισμένος με ασβεστόλιθο, όπως και οι άλλοι δυο ναοί των Μεταξάδων και του Αλεποχωριού. Ο ναός έχει δύο ξύλινες θύρες στη νότια πλευρά.

Στην είσοδο του ναού στα δεξιά υπάρχει μία επιγραφή, η οποία αναπαριστά ένα τζαμί και μέσα το σουλτάνο με τη σουλτάνα. Η τοιχογραφία αυτή μας μαρτυρά την ύπαρξη των Οθωμανών την εποχή που κτίστηκε ο ναός στην περιοχή. Κοντά σε αυτήν την επιγραφή υπάρχει τοιχογραφία που αναπαριστά τον Αδάμ και την Εβρα στην εξορία.

Στη βόρεια πλευρά στο κύριο μέρος του ναού υπάρχουν τοιχογραφίες που αναπαριστούν όρθιους αγίους. Πιο συγκεκριμένα αναπαρίστανται ο Άγιος Δημήτριος, ο Άγιος Γεώργιος, ο Άγιος Προκόπιος, ο Άγιος Μηνάς, ο Άγιος Βίκτωρ. Στην ανώτερη ζώνη αναπαρίσταται ο χριστολογικός κύκλος, με σκηνές από τον βίο του Ιησού.

Επιπλέον, υπάρχει τοιχογραφία που αναπαριστά την Κρίση και στο κάτω μέρος της υπάρχουν τα δεινά που περνά ο άνθρωπος μετά θάνατο στην κόλαση.

Φωτογραφίες από τις επισκέψεις μας...

Παράρτημα

Οι ομάδες του Project

Ομάδα 1 : Τα βυζαντινά μνημεία του Διδυμοτείχου -ο ναός του Αγίου Αθανασίου στους Μεταξάδες

Ζαφειρούδης Παναγιώτης, Κυπαρισσούδης Απόστολος

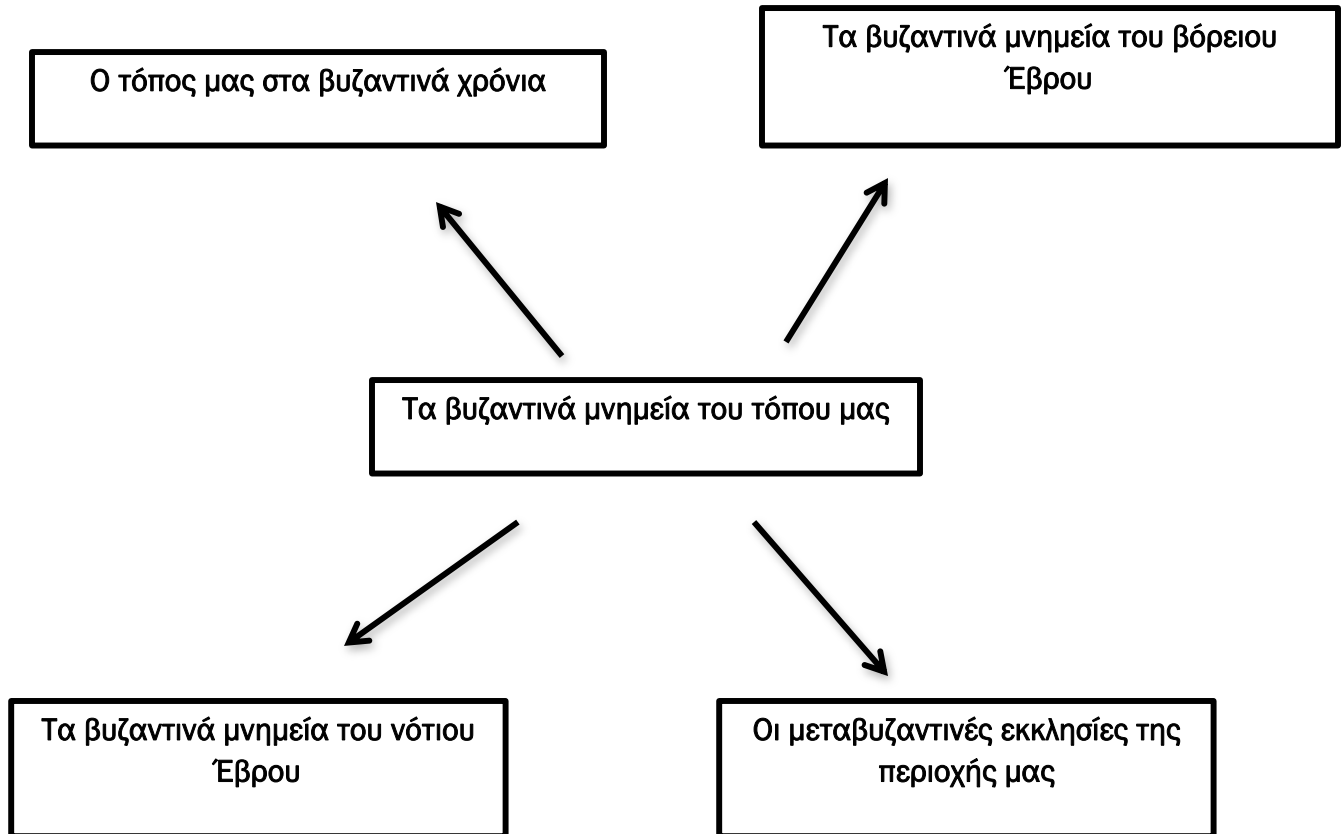
Ομάδα 2: Τα βυζαντινά μνημεία στις Φέρες -ο ναός του Αγίου Αθανασίου στο Αλεποχώρι

Καλαϊτζής Κύριλλος, Κυριακούδη Γεωργία

Ομάδα 3: Τα βυζαντινά κάστρα του Έβρου- ο ναός του Αγίου Παντελεήμονα στο Παλιούρι

Καραβαγγελούδη Ζωή, Σλάβοβα Νταϊάνα

Το δίκτυο του Project

Βιβλιογραφία

Υλικό από την ΙΘ' Εφορεία προϊστορικών και κλασικών αρχαιοτήτων

Υλικό από τη μεταπτυχιακή διατριβή της Τερζόγλου Χριστίνας με θέμα «Ο εσωτερικός διάκοσμος των μεταβυζαντινών εκκλησιών του Νομού Έβρου»

Περιοδικό «ο Φάρος της Αλεξανδρούπολης». Τεύχος 49ο, 2014

Υλικό από το διαδίκτυο

<https://kastropolites.com>

<https://blog.terrabook.com/kastra-evrou/>

<https://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=pythio>

<https://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=didymoteix>

<https://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=avas>

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%98%CE%B5%CE%BF%CF%84%CF%8C%CE%BA%CE%BF%CF%82_%CE%B7_%CE%9A%CE%BF%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%83%CF%8E%CF%84%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1

<https://www.e-evros.gr/gr/pages/20493/byzantino-ydragwgeio>